

กองระบาดวิทยา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

# รายงาน

## การเฝ้าระวังโรคประจำสัปดาห์

### WEEKLY EPIDEMIOLOGICAL SURVEILLANCE REPORT

ผู้เสียชีวิตจากพิษตัวต่อ จังหวัดลำปาง 2535

353

#### สาระสำคัญในฉบับ

#### Highlight

ผู้เสียชีวิตจากพิษตัวต่อ จังหวัดลำปาง 2535

ผู้ป่วยชายไทยอายุ 55 ปี อยู่ในจังหวัดลำปาง ถูกตัวต่อหัวเสือ (Vespa sp.) ต่อย ประมาณ 20-30 แผล ตั้งแต่วันที่ 21 สิงหาคม 2535 ระยะแรกผู้ป่วยมีอาการช็อค ปวดแผล บวม นอนไม่หลับ คันตามผิวหนัง และอาเจียน ต่อมารู้สึกปวดเมื่อยทั้งตัว และซึมลง รวมทั้งเกิด อุบัติเหตุหกล้ม ผลการตรวจพบว่าผู้ป่วยมีปัญหาเรื่อง Renal failure, Alcoholism และ Fracture of right hand ผู้ป่วยเสียชีวิตเนื่องจากไตวาย เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2535 หลังจากถูกต่อย 28 วัน ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ป่วยที่ถูกต่อย คือควรได้รับการตรวจ Blood Chemistry เป็น ระยะๆ เมื่ออาการเริ่มแรกจะไม่รุนแรงก็ตาม เพราะธรรมชาติของโรคนี้ ผู้ป่วยมักจะมีอาการหนัก ในภายหลัง โดยเฉพาะการเกิดไตวายเฉียบพลัน การตรวจพบระดับ Creatinine และ/หรือ BUN ที่เริ่มสูงผิดปกติ จะช่วยให้สามารถทำการรักษาได้อย่างทันที่ และเมื่อมีอาการหนัก การดูแลรักษาภาวะไตวายเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เพื่อป้องกันการเสียชีวิต จากพิษตัวต่อ

(108 นพ.พจนานันท์)

## ผู้เสียชีวิตจากพิษตัวต่อ จังหวัดลำปาง 2535

ตัวต่อเป็นแมลงมีพิษชนิดหนึ่งในกลุ่ม Hymenoptera เช่นเดียวกับแตนและผึ้ง แต่รายงานผู้ป่วยมีค่อนข้างน้อย เทวี วัฒนา และคณะ (1) ได้รวบรวมรายงานระหว่างเดือน ตุลาคม 2519 ถึงกันยายน 2530 เป็นเวลา 11 ปี มีรายงานจากวารสารการแพทย์ไทย 3 ราย และเวชระเบียนของโรงพยาบาลต่างๆ 17 ราย รวม 20 ราย เป็นผู้ป่วยเด็กทั้งหมด มีภูมิลำเนา อยู่ในภาคกลาง 15 ราย ภาคใต้ 3 ราย และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 ราย ไม่มีรายงานจาก ภาคเหนือ และจากจำนวน 20 ราย มีผู้เสียชีวิตถึง 7 ราย โดย 2 ราย เสียชีวิตภายใน 12 ชั่วโมง และอีก 5 ราย เสียชีวิตช่วง 30 ชั่วโมงถึง 8 วัน หลังจากถูกตัวต่อต่อย

สำหรับรายงานนี้เป็นรายงานผู้เสียชีวิตจากพิษตัวต่อ 1 ราย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อ เน้นให้เห็นถึงอันตรายของตัวต่อ และเพื่อให้สถานพยาบาลทุกแห่งให้ความสำคัญกับการรักษา ผู้ป่วยลักษณะนี้ ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลจากการสอบสวนโรคที่บ้านผู้ป่วย เมื่อวันที่ 4-5 มีนาคม 2536 และจากประวัติผู้ป่วยของสถานพยาบาลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

## ประวัติผู้ป่วย

ผู้ป่วยชายไทยอายุ 55 ปี สภาพสมรสคู่ ที่อยู่อาศัยแม่เมาะ จังหวัดลำปาง อาชีพเป็น พนักงานรักษาความปลอดภัยของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจแห่งหนึ่ง ผู้ป่วยถูกตัวต่อต่อยเมื่อเวลา ประมาณ 16.00 น. ของวันที่ 21 สิงหาคม 2535 จำนวนแผลประมาณ 20-30 แผล ที่ศีรษะ แขน และหลัง (ผู้ป่วยสวมเสื้อผ้าบางๆ) หลังถูกต่อยประมาณ 20 นาที ผู้ป่วยมีอาการช็อค บวมที่ ศีรษะและใบหน้า ปวดแผล จึงได้ไปรักษาที่คลินิกเอกชนใกล้บ้าน แพทย์ให้ยาแก้ปวด ยาลด อาการบวม และฉีดยาเพื่อลดอาการแพ้ หลังฉีดยาผู้ป่วยมีอาการดีขึ้น ในวันต่อมา นอนไม่หลับ คับ ตามผิวหนัง ปวดแผล และยังมีอาการบวมที่ศีรษะ หน้า และหลัง ญาติจึงพาไปรับการรักษาที่สถาน พยาบาลของรัฐวิสาหกิจที่ผู้ป่วยทำงานอยู่ เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2535 ซึ่งได้รับการรักษาตาม อาการ แต่ไม่ได้รับไว้เป็นผู้ป่วยใน หลังจากนั้นผู้ป่วยยังมีอาการอ่อนเพลีย คลื่นไส้ อาเจียน บวม ที่หน้า คับมือ ปวดเมื่อยทั้งตัว และซึมลง ต่อมาได้หกล้ม มือขวากระแทกพื้น จึงไปขอรับการ รักษาที่โรงพยาบาลเอกชนแห่งหนึ่ง เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2535 แพทย์ตรวจพบ Renal failure, Alcoholism มี Mild Hepatic Encephalopathy และ Fracture of right hand ได้ให้การรักษา ตามอาการและประทับประคองเรื่องความผิดปกติของไต จนกระทั่งวันที่ 7 กันยายน 2535 ผู้ป่วยได้ขอย้ายไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลทหารในจังหวัดลำปาง อาการของผู้ป่วยทรุดลง เรื่อยๆ และได้เสียชีวิตเนื่องจากไตวาย เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2535 ซึ่งเป็นวันหลังจากถูก ตัวต่อต่อย 28 วัน

(อ่านต่อหน้า 361)

ผู้เสียชีวิตจากพิษตัวต่อ จังหวัดลำปาง 2535

(ต่อจากหน้า 354)

### ประวัติการเจ็บป่วยในอดีต

ผู้ป่วยเคยเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่ง เมื่อเดือนมีนาคม 2534 และมกราคม 2535 ด้วยอาการของ Alcoholic intoxication

### ผลการตรวจร่างกายและการตรวจทางห้องปฏิบัติการ

1. ความดันโลหิต ระยะแรกผู้ป่วยมีความดันโลหิตต่ำ และสูงขึ้นในระยะหลัง ดังผลการวัดความดันโลหิตดังนี้

|                                    |              |
|------------------------------------|--------------|
| 4 มกราคม 2535 (ก่อนต่อท่อ)         | 110/70 mm Hg |
| 30 สิงหาคม 2535 (หลังต่อท่อ 9 วัน) | 110/80 mm Hg |
| 7 กันยายน 2535 (หลังต่อท่อ 18 วัน) | 140/90 mm Hg |

2. การตรวจเลือด เมื่อเปรียบเทียบกับผลการรักษาครั้งก่อน (เดือนมกราคม 2535) ซึ่งพบว่า มีเพียง Bilirubin ทั้ง 2 ค่าที่สูงกว่าปกติเล็กน้อย การป่วยครั้งนี้ค่า Bilirubin ก็ยังคงใกล้เคียงของเดิม ส่วนค่า SGOT และ SGPT สูงขึ้น ซึ่งในระยะ 10 วันหลังต่อท่อ ทั้ง 4 ค่านี้นี้ยังไม่แสดงความผิดปกติของตับที่รุนแรง แต่ค่าที่น่าสนใจคือ Creatinine และ BUN ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ปกติจากการรักษาครั้งก่อนปรากฏว่ามีค่าสูงขึ้นมาก รวมทั้งตรวจพบว่าจำนวน Sodium ต่ำกว่าปกติ และ Potassium สูงกว่าปกติ บ่งชี้ว่ามีภาวะไตวาย

นอกจากนี้ยังพบว่า Hemoglobin และ Hematocrit ก่อนข้างต่ำ แต่จำนวนเม็ดเลือดขาวสูงมาก โดยเฉพาะในระยะหลังของการป่วย ส่วนปริมาณเกร็ดเลือดปกติ

### ผลการตรวจเลือดของผู้เสียชีวิตจากพิษตัวต่อ จังหวัดลำปาง

| รายการ                 | Normal Value   | ก่อนต่อท่อ<br>(8 มค.35) | หลังต่อท่อ 10<br>วัน(31 สค.35) | หลังต่อท่อ 15<br>วัน(5 กย.35) |
|------------------------|----------------|-------------------------|--------------------------------|-------------------------------|
| <b>Blood Chemistry</b> |                |                         |                                |                               |
| BUN                    | 5 - 25 mg %    | 6.5                     | 191                            |                               |
| Creatinine             | 0.5 - 1.1 mg % | 0.7                     | 13.7                           | 16.2                          |
| Total Protein          | 6.0 - 8.0 gm % | 8.75                    | 6.2                            |                               |
| Albumin                | 3.5 - 5.6 gm % | 4.75                    | 2.9                            |                               |
| Bilirubin (Direct)     | 0 - 0.25 mg %  | 0.4                     | 0.5                            |                               |
| Bilirubin (Total)      | 0 - 1 mg %     | 1.25                    | 1.3                            |                               |
| SGOT                   | 0 - 37 u/l     | 5                       | 77                             |                               |
| SGPT                   | 0 - 40 u/l     | 29                      | 115                            |                               |

### วิจารณ์และข้อเสนอแนะ

รายงานผู้ป่วยถูกตัวต่อต้อย ส่วนใหญ่เป็นรายงานของผู้ป่วยเด็ก(1) อาการที่พบในผู้ป่วย 20 ราย พบว่ามีความผิดปกติของระบบประสาทถึง 17 ราย ตั้งแต่ซึมเล็กน้อยจนถึงไม่รู้สึกรู้สึกรองลงไป ได้แก่ บวม (13 ราย) ไตวายเฉียบพลัน (12 ราย) ความดันโลหิตสูง (11 รายจาก 18 ราย) อาการของระบบทางเดินอาหาร (11 ราย) คีซ่าน (8 ราย) อาการของระบบทางเดินหายใจ (7 ราย) เม็ดเลือดแดงแตก (6 รายจาก 12 ราย) และช็อค (3 ราย) ในจำนวนนี้เสียชีวิตถึง 7 ราย (ร้อยละ 34) เมื่อเปรียบเทียบกับรายงานฉบับนี้ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ จะเห็นว่าอาการคล้ายคลึงกัน ยกเว้นอาการของระบบทางเดินอาหารและระบบทางเดินหายใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่พบอาการของคีซ่าน ทั้งที่ผู้ป่วยเคยมีประวัติของ Alcoholism และมีการตรวจพบค่า Bilirubin ในเลือดสูงมาก่อน นอกจากนี้ยังพบว่าค่าของ SGOT และ SGPT ของผู้ป่วยรายนี้สูงขึ้นไม่มากนัก (77 และ 115 unit/l) เมื่อเปรียบเทียบกับค่าที่ตรวจพบได้ในเด็ก (80.5-24190 และ 180-6080 unit/l) แสดงว่าพิษของตัวต่อที่แสดงในผู้ใหญ่อาจมีผลต่อน้อย แต่มีพิษที่ชัดเจนต่อไต

นอกจากนี้จากประวัติการรักษาที่ปรากฏว่า วันแรกผู้ป่วยรับการรักษาที่คลินิกเอกชน และอีก 3 วันถัดมาที่แผนกผู้ป่วยของสถานพยาบาลแห่งหนึ่ง ด้วยแบบแผนการรักษาที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งเป็นการรักษา Anaphylaxis ทั่วๆ ไป(3) หลังจากนั้นผู้ป่วยไม่ได้พบแพทย์ถึง 7 วัน จึงค่อยเข้ารับการรักษากลายเป็นผู้ป่วยในของโรงพยาบาลเอกชน ซึ่งก็ตรวจพบว่าระดับ Creatinine ในเลือดสูงถึง 13.7 mg% แล้ว เกินกว่าค่าที่ตรวจพบในผู้ป่วยที่มีอาการ Acute Renal Failure (Creatinine 1.5-3.0 mg%)(2) แสดงว่าไม่ได้มีการตรวจพบความผิดปกติของไตในระยะเริ่มแรก

ดังนั้น เพื่อป้องกันความรุนแรงของโรค ผู้ที่ถูกตัวต่อต้อยจึงควรได้รับการตรวจ Blood Chemistry เป็นระยะ หลังจากรักษา Anaphylaxis เพราะเป็นธรรมชาติของโรคนี้ที่ผู้ป่วยจะมีอาการหนักในภายหลัง(1) การตรวจพบระดับ Creatinine และ/หรือ BUN ที่สูงผิดปกติจะช่วยให้อาการหนักในภายหลังได้อย่างทันที่ และเมื่อผู้ป่วยมีอาการหนัก การดูแลรักษาภาวะไตวาย เป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เพื่อป้องกันการเสียชีวิตจากพิษตัวต่อ

### เอกสารอ้างอิง

1. เทวี วัฒนา และคณะ. "ต่อจำนวนมากต้อยในเด็ก". พืชจากพิษ สัตว์และจุลชีพ, โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : กรุงเทพฯ, 2531 หน้า 155-163
2. นกุล ตะขุนพงศ์ และอริญา เชาวลิศ. การพยาบาลผู้ป่วยโรคระบบทางเดินปัสสาวะ, คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2526 หน้า 35
3. บุญเอื้อน ทุมวิภาต "พืชจากแมลง". เวชศาสตร์ป้องกัน, คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531 หน้า 831-835

### ผู้รายงาน

นายวันชัย อาจเขียน ศูนย์ระบาดวิทยาภาคเหนือ จังหวัดลำปาง

นายแพทย์วัฒนา วานิชสุขสมบัติ โรงพยาบาลเขลางค์นคร จังหวัดลำปาง

#####

| รายการ            | Normal Value                 | ก่อนตัดต่อ<br>(8 มค.35) | หลังตัดต่อ 10<br>วัน(31 สค.35) | หลังตัดต่อ 15<br>วัน(5 กย.35) |
|-------------------|------------------------------|-------------------------|--------------------------------|-------------------------------|
| Sodium            | 137 - 150 mEq/l              |                         | 132                            | 131                           |
| Potassium         | 3.5 - 5.3 mEq/l              |                         | 6.1                            | 5.6                           |
| <u>Hematology</u> |                              |                         |                                |                               |
| Hemoglobin        | 10 - 15 gm %                 |                         | 8.7                            | 9.6                           |
| Hematocrit        | (๕)40 - 50 %                 | 43                      | 27                             | 30                            |
| WBC               | 5,000-10,000/mm <sup>3</sup> | 9,500                   | 7,930                          | 14,300                        |
| PMN               | 55 - 75                      | 90                      | 79                             | 84                            |
| Eosinophil        | 1 - 3                        |                         | 1                              | 5                             |
| Lymphocyte        | 25 - 35                      | 6                       | 17                             | 7                             |
| Platelet          |                              |                         | adequate                       | adequate                      |

3. การตรวจปัสสาวะ เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2535 ซึ่งเป็นวันที่ 9 หลังตัดต่อ ปัสสาวะขุ่น สีเหลือง ค่า Specific gravity ปกติ (1.014) pH 5 จำนวนเม็ดเลือดปกติ (RBC 0-1 และ WBC 3-4) ไม่พบ Cast และ Crystal แต่ตรวจพบ Sugar (1+) และ Albumin เล็กน้อย (trace)

4. การตรวจอุจจาระ เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2535 อุจจาระสีเหลือง ตรวจไม่พบ Parasite โดยวิธี Direct Smear

#### ประวัติการถูกตัดต่อ

จากการสอบสวนโรค ภรรยาผู้ป่วยแจ้งว่าต่อที่มีชื่อเรียกทั่วไปว่าต่อหัวเสือ (Vespasp.) ขนาดจริงมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1-1 1/2 ฟุต ฝังติดอยู่กับต้นไม้ที่มีหญ้าขึ้นปกคลุม ภายในสวนมะม่วง ผู้ป่วยไปถางหญ้ากับบุตรชาย ได้ใช้จอบฟันถูกรังต่อในดงหญ้า ทันทีที่ได้ยินเสียงผึ้งต่อ บุตรชายได้ร้องตะโกนให้วิ่งหนี แต่ผู้ป่วยหนีไม่ทัน ถูกผึ้งต่อยในระหว่างทาง รัง 5 เมตร ผู้ป่วยถูกต่อที่ศีรษะ แขน และหลัง ทั้งๆ ที่สวมเสื้อ สำหรับบุตรชายปลอดภัย ขณะที่ไปสอบสวนโรค รังต่อถูกทำลายแล้วจึงไม่สามารถเก็บตัวอย่างตัวต่อส่งตรวจได้

#### สรุป

ผู้ป่วยชายไทยอายุ 55 ปี ถูกต่อหัวเสียดต่อยที่ศีรษะ แขน และหลัง ประมาณ 20-30 แผล เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2535 ระยะแรกผู้ป่วยมีอาการช็อค ปวดแผล บวม นอนไม่หลับ กินตาม ผิวหนัง อาเจียน ได้รับการรักษาที่คลินิกเอกชน และสถานพยาบาลของรัฐวิสาหกิจ เพื่อลด อาการแพ้ ปวด และบวม ต่อมามีอาการอ่อนเพลีย คลื่นไส้ อาเจียน ปวดเมื่อยทั้งตัวและขี้นลง รวมทั้งเกิดอุบัติเหตุหกล้ม มีอาการกระดูกหัก จึงไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลเอกชน และโรงพยาบาลทหาร ผลการตรวจพบว่า ผู้ป่วยมีปัญหาเรื่อง Renal failure, Alcoholism และ Fracture of right hand ผู้ป่วยเสียชีวิตเนื่องจากไตวาย เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2535 หลังจาก ถูกตัวต่อต่อย 28 วัน